

Het volume van de industriële productie was, gemiddeld over de vakantiemaanden juli en augustus en gecorrigeerd voor seizoeninvloeden, nagenoeg even groot als het gemiddelde over het eerste half jaar. In de eerste acht maanden van dit jaar nam het productievolume in de industrie met 3,5% toe ten opzichte van het overeenkomstige tijdvak van 1988. Volgens de uitkomsten van de Conjunctuurtest is het indexcijfer van de orderpositie in de industrie licht gestegen. Het volume van de invoer van goederen was in juli 2% groter dan in de overeenkomstige maand van 1988; het uitvoervolume was nagenoeg even groot als in juli vorig jaar. Volgens het Consumenten Conjunctuuronderzoek bleef in september het oordeel van de consument over de ontwikkeling van de economie op het hoge peil van de laatste maanden. Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie is tussen midden augustus en midden september met 0,5% gestegen. De prijsstijging van de consumptie kende in 1989 een licht oplopende tendens. In de eerste negen maanden van dit jaar werden 3% minder faillissementen uitgesproken dan in dezelfde periode van 1988. De stijgende tendens in de ontwikkeling van de rente zette in de meest recente periode versterkt door. Op 6 oktober verhoogde De Nederlandsche Bank het officiële wisseldisconto met 1%-punt. Het rendement op staatsobligaties, indicator voor de lange termijnrente, steeg in de eerste weken van oktober tot 7,6%.

Dit blijkt uit de gegevens die op 13 oktober beschikbaar waren. In de Focus wordt nader ingegaan op de beoordeling van de orderpositie door ondernemers in de industrie.

Productie

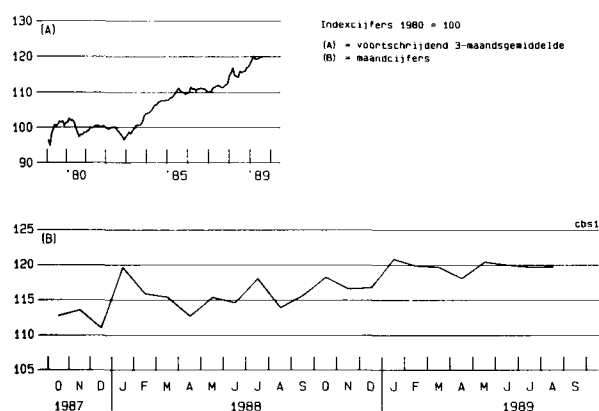
Het volume van de industriële productie was gemiddeld over juli en augustus, gecorrigeerd voor seizoeninvloeden, nagenoeg even groot als het gemiddelde van het eerste halfjaar van 1989. Vergeleken met juli en augustus van 1988 was de bedrijvigheid ruim 3% groter. De seizoengecorrigeerde cijfers voor de maanden juli en augustus zijn samengenomen, omdat de afzonderlijke maandcijfers moeilijk te interpreteren zijn door verschuivingen in het vakantiepatroon. In de eerste acht maanden van dit jaar was het volume van de industriële productie 3,5% groter dan in de overeenkomstige periode van 1988. Over het jaar 1988 als geheel nam de industriële productie met 4% toe. Van de onderscheiden bedrijfsklassen gaf de rubber- en kunststofverwerkende industrie in de eerste acht maanden van dit jaar het hoogste groeicijfer te zien. Ook de metaal-

industrie (uitgezonderd de elektrotechnische industrie), de hout- en bouwmaterialenindustrie en de chemische industrie kenden groeicijfers boven het industriële gemiddelde. In de periode januari – augustus bleef de groei in de elektrotechnische industrie, de papier- en grafische industrie en de voedings- en genotmiddelenindustrie achter bij dit gemiddelde. Opnieuw kende de textiel-, kleding- en lederindustrie het kleinste accres.

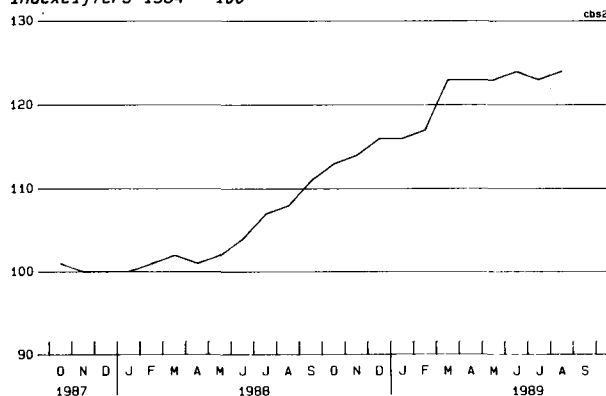
Het aantal woningen waarvan in de eerste zeven maanden van dit jaar met de bouw werd begonnen bedroeg ruim 59 000. Dit is ruim 4% minder dan in het overeenkomstige tijdvak van 1988.

Volgens de uitkomsten van de Conjunctuurtest is het indexcijfer van de orderpositie in de industrie tussen juli en augustus licht gestegen (van 123 naar 124; 1984=100).

Productie industrie (volume - seizoengecorrigeerd)

Orderpositie industrie
 Indexcijfers 1984 = 100

Tabel 1. Kerngegevens recente ontwikkelingen in Nederland

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1982/'86 gemidd.	1987	1988	1988		1989		1989				Trend ²⁾
				3 ^e kw.	4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	juni	juli	aug.	sept.	
VOLUME-GE-GEVENS												
<i>Productie in de nijverheid</i>												
Nijverheid (excl. bouwnijverheid)	3	1	1	4	3	3	6	4	1	5	.	I+
Delfstoffenwinning	3	1	-11	4	-2	5	15	-6	-3	2	.	I+
Industrie	3	1	4	4	4	3	5	5	1	5	.	I+
Voedings- en genotmiddelenindustrie	1	0	2	4	0	1	I
Textiel-, kleding- en lederindustrie	1	-3	1	4	3	-1	2	1	-9	.	.	I
Papier- en grafische industrie	2	3	6	7	3	2	2	1	.	.	.	I+
Chemische industrie	8	6	4	7	3	4	5	3	0	6	.	I+
Rubber- en kunststofverw. industrie	7	4	4	6	3	9	I++
Hout- en bouwmaterialenindustrie	3	1	8	4	9	5	4	3	1	.	.	I++
Basismetalenindustrie	2	2	8	14	9	4	10	3	-4	6	.	I++
Elektrotechnische industrie	4	-2	4	1	9	-1	6	9	.	.	.	I+
Rest metaal- en overige industrie	2	-2	3	1	3	4	I+
Openbare nutsbedrijven	2	2	-3	4	2	2	9	10	.	.	.	I+
Bouwnijverheid: begonnen woningen	0	-11	20	9	38	-6	-9	1	31	.	.	I++
<i>Buitenlandse handel (goederen)</i>												
Invoer, totaal	6	6	7	6	3	5	5	5	2	.	.	I++
Grondstoffen en halffabrikaten	5	6	7	4	5	6	5	1	4	.	.	I++
Consumptiegoederen	4	11	5	3	-1	-1	1	1	-5	.	.	I
Investeringsgoederen	12	3	5	18	-1	11	9	25	-2	.	.	I++
Algemene goederen	0	4	11	11	5	-1	5	-2	9	.	.	I++
Totaal, excl. energie	7	7	6	8	2	7	5	7	-1	.	.	I++
Uitvoer, totaal	5	5	8	12	6	9	6	6	0	.	.	I++
Onbewerkte agrarische producten	4	6	9	2	10	3	-8	1	12	.	.	I+
Delfstoffen	-1	-1	-9	13	-2	13	21	-6	17	.	.	I++
Fabrikaten	6	5	8	11	6	10	7	7	0	.	.	I++
Totaal, excl. energie	5	6	10	13	7	11	5	5	-1	.	.	I++
<i>Consumptieve bestedingen van gezinnen</i>												
Binnenlandse consumptie, totaal	2	3	1	2	1	3	4	5	.	.	.	I+
Voedings- en genotmiddelen	1	2	1	2	1	3	5	8	.	.	.	I+
Duurzame consumptiegoederen	2	6	0	1	-1	5	5	6	.	.	.	I+
Overige goederen en diensten	2	2	2	2	2	2	4	4	.	.	.	I+
<i>Investerings in vaste activa</i>												
Bruto investeringen, totaal	6	2	9	3	7	5	I++
Bedrijven	7	2	9	5	8	6	I++
Overheid	-2	-3	4	-9	-1	1	-I
<i>Kwartaalrekeningen</i>												
Bruto Binnenlands Produkt	2,3	1,5	3,0	2,9	2,8	2,8	I+
Bruto Nationaal Produkt	2,2	1,7	2,6	2,4	2,5	2,9	I+
Bruto Nationaal Inkomen	2,6	0,9	2,8	2,1	2,4	2,4	I+
PRIJZEN												
Producentenprijzen industrie, tot. afzet	-1,5	-2,3	0,9	1,1	2,6	6,0	6,4	5,7	4,2	3,8	.	I+
Producentenprijzen industrie, verbruik	-4,4	-4,6	-0,2	0,9	1,9	8,9	10,8	8,9	6,4	5,4	.	I++
Ruilvoet, unit value (goederen)	1	-3	1	0	0	-2	-1	-1	-1	.	.	I
Invoerprijzen, unit value	-3	-6	0	1	3	9	10	9	7	.	.	I++
Invoerprijzen, excl. energie, unit value	0	-6	2	3	5	8	8	7	7	.	.	I++
Uitvoerprijzen, unit value	-2	-9	1	1	3	6	10	7	6	.	.	I++
Uitvoerprijzen, excl. energie, unit value	0	-6	2	3	4	7	10	7	6	.	.	I++
Prijzen gezinsconsumptie (werknemers)	2,1	-0,7	0,7	0,9	1,0	0,8	1,0	1,0	1,1	1,1	1,3	I
Regelingslonen particulier bedrijf	1,4	0,4	0,8	1,0	1,0	1,2	1,2	1,3	1,4	1,3	.	I
Regelingslonen overheid	-1,4	1,4	0,3	0,3	0,0	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7	.	I
Regelingslonen trendvolgers	-0,5	0,7	1,0	1,1	1,1	0,4	0,2	0,2	0,2	0,1	.	I
Dollarkoers, contante notering	-2	-17	-2	2	4	11	14	13	3	2	4	I++
OVERIGE INDICATOREN												
Consumentenvertrouwen ¹⁾ (in %)	.	-1	2	4	6	14	12	13	15	15	14	.
Koersindex voor aandelen, algemeen	28	4	-9	-17	14	27	28	28	24	28	32	I++
Uitgesproken faillissementen	-15	-15	2	-8	6	-1	-7	-11	-10	-5	6	I
<i>Conjunctuurtest industrie</i>												
Bezettingsgraad (in %)	.	84	85	85	85	86	86	I
Orderpositie (1984=100)	.	102	107	109	114	119	123	124	123	124	.	I++
Beoordeling orderpositie ¹⁾ (in %)	.	-14	-6	-4	-4	-1	0	2	1	-1	.	.
Beoordeling voorr. eindprodukten ¹⁾ (in %)	.	3	2	2	1	3	2	3	3	4	.	.
<i>Arbeidsmarkt</i>												
Aantal banen van werknemers, totaal	0	2	3	3	3	2	I+
Landbouw en visserij	-1	2	6	7	5	2	I+
Nijverheid (excl. bouwnijverheid)	-1	1	1	1	1	1	I
Bouwnijverheid	-3	1	3	2	3	1	I+
Handel, horeca en vervoer	0	4	4	4	5	4	I+
Overige dienstverlening	2	1	2	3	3	3	I+
Aantal uren uitzendkrachten	.	3	8	8	5	9	13	I++
Geregistreerde werklozen ³⁾ (x 1 000)	.	.	433	428	412	426	376	388	392	394	.	.
<i>Geld en krediet</i>												
Spaartegoeden	3,5	3,4	1,3	1,4	2,9	4,0	4,7	4,8	4,9	.	.	I+
Verstrekt consumptief krediet	4	8	2	1	5	4	3	-3	.	.	.	I+
Binnenlandse liquiditeitsmassa	8	4	9	10	11	12	12	13	12	.	.	I++
Geldhoeveelheid	8	7	7	6	7	5	4	4	4	.	.	I++
Secundaire liquiditeiten	8	0	11	15	18	22	23	25	23	.	.	I++
Officieel wisseldisconto (in %)	5,3	4,4	3,7	3,9	4,2	5,0	5,7	6,0	6,0	6,0	6,0	I++
Daggeldmarktrente (in %)	6,3	5,2	4,4	5,0	5,2	6,0	6,6	6,8	6,9	7,2	7,2	I++
Rendement op staatsobligaties (in %)	8,0	6,3	6,1	6,3	6,1	6,8	7,2	7,2	7,1	7,0	7,3	I++

1) Saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal.

2) Trend: procentuele jaarmutatie van het meest recente voortschrijdend 12-maands (4-kwartaals) gemiddelde.

3) --I: kleiner dan -5%; -I: tussen -5% en -2%; I: tussen -2% en 2%; I+: tussen 2% en 5%; I++: groter dan 5%.

*) Driemaandsgemiddelden opgenomen onder de middelste maand. De gegevens zijn niet voor het seizoen gecorrigeerd.

. = gegevens zijn (nog) niet beschikbaar.

Buitenlandse goederenhandel

Het volume van de invoer van goederen was in juli 2% groter dan in de overeenkomstige maand van 1988; het uitvoervolume was nagenoeg even groot als in juli 1988. Over de eerste zeven maanden van 1989 groeide de invoer met 5% ten opzichte van het overeenkomstige tijdvak van 1988, terwijl de uitvoer in deze periode met 7% toenam. Deze groeicijfers over de eerste zeven maanden blijven iets achter bij de groei die in 1988 als geheel gerealiseerd werd. Het volume van de invoer nam vorig jaar met 7% toe, de uitvoer steeg met 8%.

Van de onderscheiden invoercategorieën nam de invoer van grondstoffen en halffabrikaten -de grootste categorie- in juli met 4% toe, de groei in de eerste zeven maanden van dit jaar bedroeg 6%. De import van consumptiegoederen daalde in juli met 5%, over de periode januari - juli lag de invoer op nagenoeg hetzelfde niveau als in de eerste zeven maanden van 1988. De invoer van investeringsgoederen daalde in juli met 2%, over de eerste zeven maanden van dit jaar werd een groei van 8% gemeten. De groeicijfers met betrekking tot de investeringsgoederen worden beïnvloed door de sterk fluctuerende invoer van personenauto's. Ongerekend de personenauto's steeg de invoer van investeringsgoederen in juli met 2% en in de eerste zeven maanden van dit jaar met 6%. Van de onderscheiden uitvoercategorieën was in juli de groei van de uitvoer van onbewerkte agrarische producten (12%) en die van de delfstoffen (17%) opvallend. Het accres over de periode januari - juli van deze categorieën bedroeg respectievelijk -2% en 17%. De export van fabrikaten lag in juli op ongeveer hetzelfde niveau als in juli 1988. In de eerste zeven maanden van dit jaar nam de uitvoer van deze categorie met 7% toe.

Consumptie

Volgens het Consumenten Conjunctuuronderzoek bleef het indexcijfer van het consumentenvertrouwen in september op het relatief hoge niveau dat begin dit jaar werd bereikt. Op de vijf vragen, die aan deze index ten grondslag liggen, werden 14% meer positieve dan negatieve antwoorden gegeven. De uitkomsten op twee van deze vijf vragen, namelijk die over de verwachtingen van de consumenten voor de komende twaalf maanden, zowel met betrekking tot de eigen financiële situatie als over de Nederlandse economische situatie, tonen vanaf mei een stijgende tendens.

Prijzen

De prijsstijging van de gezinsconsumptie kende in de loop van 1989 een licht oplopende tendens (zie tabel 1). Het prijsindexcijfer is tussen midden augustus en midden september met 0,5% gestegen. Vergeleken met september 1988 bedroeg de stijging 1,3%. Dit laatste percentage is de grootste toename over twaalf maanden sinds januari 1986. In de eerste negen maanden van dit jaar lagen de prijzen 1,0% boven die van het overeenkomstige tijdvak van vorig jaar. In het jaar 1988 als geheel stegen de prijzen met 0,7% terwijl zich in 1987 een daling van 0,7% voordeed.

De overige in het Conjunctuurbericht opgenomen prijsindicatoren kenmerkten zich in de loop van 1989 door afnemende groeicijfers. Bij de producentenprijzen toonde het

cijfer voor de totale industriële afzet in augustus voor de vierde achtereenvolgende maand een afnemend accres. Lagen in april de afzetprijzen in de industrie nog 6,8% boven die van de overeenkomstige maand in 1988, in augustus is het groeicijfer afgenomen tot 3,8%. Bij de prijzen van de door de industrie verbruikte grondstoffen en halffabrikaten doet zich hetzelfde beeld voor. In april was het accres 12,1%, in augustus lagen de prijzen 5,4% boven het niveau van augustus 1988.

De prijzen van de in- en uitvoer van goederen (unit value) stegen in juli met respectievelijk 7% en 6%. Ook hier deden zich in de laatste maanden afnemende stijgingen voor. In mei was de stijging met 11% voor zowel de in- als uitvoer de grootste in de laatste acht jaar. Omdat vergeleken wordt met dezelfde periode in het vorige jaar, moet bedacht worden dat de afnemende van de prijsstijging, zowel van de producentenprijzen als die van de buitenlandse handel, mede samenhangt met een duidelijke stijging van de prijzen medio 1988.

Faillissementen

In de eerste negen maanden van dit jaar werden 3% minder faillissementen uitgesproken dan in dezelfde periode vorig jaar. Over 1988 als geheel nam het aantal uitgesproken faillissementen nog met 2% toe.

Geld en Krediet.

De stijgende tendens in de rente-ontwikkeling, die vanaf medio vorig jaar waarneembaar is, zette in de meest recente periode door. Op 6 oktober verhoogde De Nederlandsche Bank het officiële wisseldisconto met 1%-punt tot 7%. In juni van het vorig jaar was dit rentepercentage nog 3,25%. Sinds die datum is het wisseldisconto acht keer verhoogd. Een stijging met een vol punt heeft zich na april 1983 niet meer voorgedaan. De voorlaatste discontoverhoging was op 30 juni van dit jaar.

Als indicator voor de korte termijnrente is in het Conjunctuurbericht de daggeldmarktrente opgenomen. Dit betreft het tarief voor interbancaire daggeldleningen zonder onderpand. De gemiddelde daggeldmarktrente steeg in september amper ten opzichte van het gemiddelde over augustus. Het percentage bleef op 7,2%. Het gemiddelde rentepercentage over de eerste negen maanden van dit jaar lag ruim 2%-punten boven het jaargemiddelde van 1988. Het rendement op staatsobligaties, indicator voor de lange termijnrente, bereikte in september een gemiddelde niveau van 7,3%. Het rendement op staatsobligaties wordt veelal beschouwd als de verwachte rente op een 'risicovrije' belegging. Het septembercijfer is 0,3%-punt hoger dan het gemiddelde in augustus en ruim 1%-punt hoger dan de stand aan het begin van dit jaar.

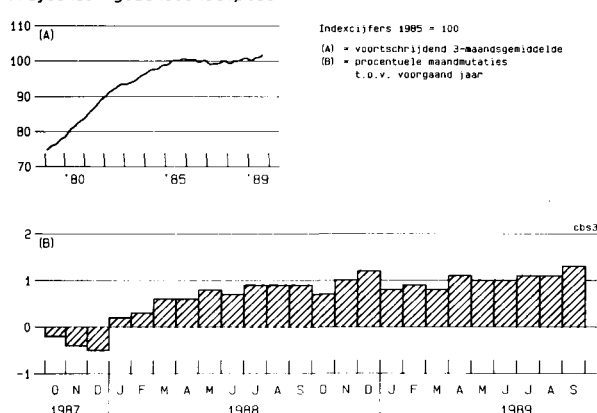
In de eerste weken van oktober liep het rendement op staatsobligaties op tot 7,6%.

De cijfers in dit Conjunctuurbericht zijn nog niet aangepast aan de Nationale rekeningen 1988.

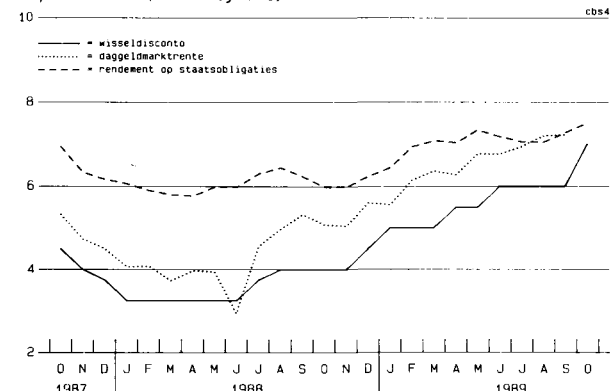
Mutaties hebben betrekking op de overeenkomstige periode van het voorgaand jaar, tenzij anders vermeld.

Verbeterde cijfers worden niet als zodanig gekenmerkt.

Prijsindex gezinsconsumptie

Rente
In procenten (maandcijfers)

Tabel 2. Recente ontwikkelingen in het buitenland

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1982/'86 gemidd.	1987	1988	1988		1989		1989		Trend ²⁾		
				3 ^e kw.	4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	juni	juli		aug.	sept.
Productie nijverheid, excl. bouwnijv. (volume)												
Bondsrepubliek Duitsland	3	0	4	4	4	5	6	7	9	.	I++	
België	2	2	5	6	6	5	I+	
Frankrijk	1	2	4	6	4	4	5	4	.	.	I+	
Verenigd Koninkrijk	3	4	4	4	2	0	0	-2	0	.	I	
Italië	1	3	7	9	8	3	3	4	3	.	I++	
Verenigde Staten	5	4	6	6	5	4	4	3	3	.	I+	
Japan	4	3	9	9	8	7	7	7	6	.	I++	
Europese Gemeenschap	2	2	4	5	4	4	4	4	.	.	I+	
Buitenland (gewogen) ¹⁾	2	2	4	5	5	4	I+	
Nederland	3	1	1	4	3	3	6	4	1	5	.	
Prijzen consumptie												
Bondsrepubliek Duitsland	1,9	0,3	1,1	1,2	1,5	2,7	3,1	3,2	3,1	2,9	.	I+
België	5,0	1,6	1,2	1,0	1,6	2,6	3,0	3,0	3,1	3,2	.	I+
Frankrijk	6,3	3,3	2,7	2,9	3,0	3,4	3,6	3,6	3,5	3,4	.	I++
Verenigd Koninkrijk	4,8	4,1	4,9	5,5	6,5	7,7	8,2	8,3	8,2	7,3	.	I++
Italië	10,1	4,7	5,1	5,0	5,2	5,9	6,5	6,5	6,5	6,3	.	I++
Verenigde Staten	3,2	3,6	4,1	4,1	4,4	4,8	5,2	5,2	5,0	4,7	.	I+
Japan	1,7	0,1	0,7	0,6	1,1	1,1	2,7	3,0	3,0	2,4	.	I
Europese Gemeenschap	6,3	3,3	3,6	3,3	4,1	4,9	5,4	5,4	5,4	5,1	.	I+
Nederland	2,1	-0,7	0,7	0,9	1,0	0,8	1,0	1,0	1,1	1,1	1,3	I

Bron voor gegevens buitenland: Eurostat; OESO.

¹⁾ Het gemiddelde van de 6 belangrijkste exportlanden, gewogen met hun aandeel in de Nederlandse export in 1987.

²⁾ Trend: procentuele jaarmutatie van het meest recente voortschrijdend 12-maands (4-kwartaals) gemiddelde.

--I: kleiner dan -5%; -I: tussen -5% en -2%; I: tussen -2% en 2%; I+: tussen 2% en 5%; I++: groter dan 5%.

. = gegevens zijn (nog) niet beschikbaar.

Focus: Beoordeling orderpositie blijft gunstig.

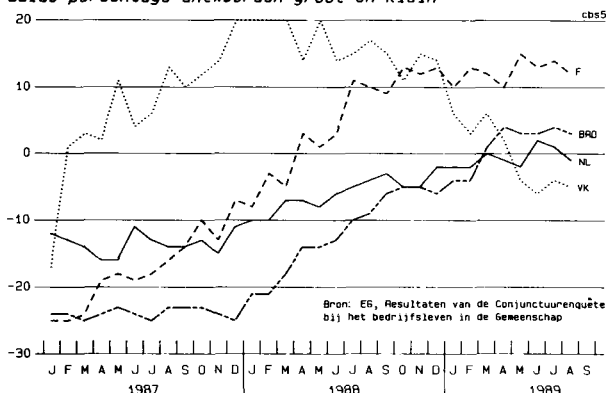
Volgens de resultaten van de Conjunctuurtest in de industrie is het oordeel van de ondernemers over de orderpositie vanaf 1987 geleidelijk verbeterd. In de laatste maanden is een lichte afvlakking van deze trend waarneembaar. De beoordeling van de orderpositie kan gezien worden als een indicatie voor de toekomstige ontwikkeling van de productie in de industrie.

Het oordeel over de orderpositie wordt weergegeven door het saldo van de positieve en de negatieve antwoorden in procenten van het totaal op een vraag uit de Conjunctuurtest. De tekst van deze vraag aan ondernemers in de industrie luidt: 'De orderportefeuille beoordelen wij, gelet op de tijd van het jaar, als groot, normaal/voldoende of klein.'

De ontwikkeling van de beoordeling van de orderpositie in Nederland toont globaal eenzelfde verloop als die van de Bondsrepubliek Duitsland (zie grafiek 5). Dit geldt in iets mindere mate voor de ontwikkeling in Frankrijk, waar de stijging in de loop van 1988 wat groter was en de afvlakking in 1989 wat sterker. Het Verenigd Koninkrijk toont een afwijkend verloop, hier is vanaf begin 1988 een dalende

tendens zichtbaar. Binnen de industrie kan een onderscheid gemaakt worden tussen de investeringsgoederen-, de consumptiegoederen- en de intermediaire goederenindustrie. De beoordeling van de orderpositie door ondernemers in de investeringsgoederenindustrie is vanaf 1987 het sterkst verbeterd (zie grafiek 6). De ontwikkeling bij de intermediaire goederenindustrie was gelijkmatiger, maar ook hier is een licht stijgende tendens waar te nemen met een afvlakking in de laatste maanden. De beoordeling van de orderpositie in de consumptiegoederen industrie is, vergeleken met de andere sectoren, vanaf begin 1987 vrijwel stabiel geweest. Het saldo van positieve en negatieve antwoorden van ondernemers in de investeringsgoederenindustrie in de laatste maanden is groter dan het saldo van de twee overige sectoren; terwijl in begin 1987 het saldo nog beduidend kleiner was. Het aandeel van de investeringsgoederenindustrie in het totaal van de industrie is evenwel het kleinst (ongeveer 25%). Het aandeel van de consumptiegoederen bedraagt circa 35% en dat van de intermediaire goederenindustrie ongeveer 40%.

Beoordeling orderpositie, Nederland - buitenland
Saldo percentage antwoorden groot en klein

Beoordeling orderpositie naar categorie
Saldo percentage antwoorden groot en klein

